

MANIFEST PENTRU CUNOAȘTEREA PATRIMONIULUI CULTURAL

dr. Rodica Antonescu

Expert Restaurare Grafică și Obiecte Culturale pe Suport Papetar

Acest articol este un manifest, determinat de o (poate) firească dezamăgire și (poate) de o la fel de firească îngrijorare. Dezamăgirea provine din constatarea neconcordanței dintre competențele trâmbițate și cele dovedite concret de unii „experți”, iar îngrijorarea provine din constatarea unei tot mai subțirite instruirii a celor ce ar putea deveni vreodată viitorii „experți”.

Este adevărat că am avut marele noroc de a fi întâlnit și de a fi văzut “la lucru” niște oameni care, deși nu-și spuneau „experți” făceau dovada permanentă a unei depline stăpâniri a domeniului pentru care se recomandau ca fiind doar cel în care se specializaseră. Având în minte aceste personalități, unele încă actuale, pot îndrăzni să fac anumite comparații, deloc măgulitoare, cu unii dintre „experții” de azi. Situația nu este însă neapărat disperată, fiindcă am credea că încă se mai pot îndrepta unele lucruri, cu condiția ca, cei vizați oarecum de aceste rânduri, să-și revizuiască pe cont propriu atitudinile și să ia măsurile necesare rectificatoare, spre imensul beneficiu al cercetării istorice și conservării mărturiilor materiale ale vechilor epoci. Îngrijorarea de care aminteam mai sus se referă la cei ce urmează să vină în domeniul istoriei, și care sunt din ce în ce mai îndepărtați de la o simplă și utilă relație cu mărturia materială a trecutului. Învățând cursuri din manuale scurte de pe net - pentru a răspunde simplist la teste-grilă, sau chiar cercetând obiecte culturale - dar în format virtual și eventual deja (măcar parțial) identificate sub anumite aspecte, viitorilor istorici li se diminuează semnificativ sau chiar anulează legătura cu elementul concret al viitoarei lor profesii, punându-i în situația deloc flutantă de impostori sau incompetenți.

Este bine cunoscut faptul că domeniul acoperit de ISTORIE este atât de vast încât descurajează orice abordare exhaustivă. Nimeni nu poate ști totul despre tot ce s-a petrecut vreodată.

Marea noastră șansă sunt tocmai acele întruchipări palpabile ale vremilor apuse. Ele depun mărturia (parțială încă) asupra oamenilor care au fost și asupra faptelor lor. Din ele se pot extrage multe știri care pot compune un moment sau o serie de momente, și astfel putem avea o primă configurare a istoriei, urmând ca, mai apoi, să trecem la multe și adesea minunate interpretări ale „trecutelor vieți”.

Din păcate, ISTORIA este tot mai mult un discurs pe care nimeni nu-l mai ascultă. Deși se învață la școală și la universitate, se citesc cărți și chiar romane cu subiect istoric, se fac filme artistice sau documentare, totul este îmbrăcat într-o haină comercială, ce caută în primul rând senzaționalul și lasă deoparte de cele mai multe ori concretețea obiectelor purtătoare de istorie. Publicul nu poate deveni expertul necesar dezvoltării studiului istoric, oricât de onest s-ar interesa de subiect. Profesionistul este cel chemat „să scrie istoria”, iar acesta urmează de obicei una dintre cele două căi tradiționale: fie extrage și reprelucrează informații existente deja, urmând binecunoscuta expresie conform căreia „cărțile se fac din cărți”, fie se confruntă direct cu trecutul aflat în vechile obiecte culturale, încercând să-i extragă înțelesul și savoarea de odinioară.

Prima cale este cea mai bătută, fiind în aparență mai ușoară fiindcă se bazează pe elemente deja verificate, astfel încât nu mai este nevoie decât de o dezasamblare și reasamblare mentală a acestora pentru a propune o perspectivă nouă, eventual originală, asupra momentului ales.

Dar limitarea competențelor la destructurarea și reinterpretarea informațiilor verificate este o cale relativ valabilă doar atunci când nu există pericolul confruntării cu concreta realitate a unui obiect cultural. Atunci când acesta apare în orizontul cercetării se poate întâmpla precum în cazul deja notoriu al unor „experti” ce omagiau măiestria artistică a unui cunoscut pictor, fără a sesiza că aveau în față o fotografie cu mici și inabile accente de acuarelă.

Pe de altă parte, există și categoria acelor „istorici” sau „experti” care chiar obstrucționează o amplificare a referințelor la un obiect cultural, prin neînglobarea în cadrul unei lucrări științifice a informațiilor privind structura, compoziția materialelor, valoarea stilistică și general culturală, abordarea antropologică etc., fiindcă ei consideră că aceste informații „nu interesează pe nimeni”.

Cea de-a doua cale este mai puțin plăcută și este de multe ori ocolită, fiindcă presupune acumularea prealabilă a unor cunoștințe care nu se învață nici la școală și nici la universitate, și care cunoștințe trebuie dobândite printr-un efort individual anevoios în care doar un mare noroc îți poate scoate în cale un bun îndrumător.

Îngrijorarea de care vorbeam mai sus țintește această tot mai puțin frecventată a doua cale. Obiectul cultural este un ambasador al epocii din care vine și el înglobează în chiar substanța sa o componentă inefabilă: timpul. Ca depozitar al „trecerii”, obiectul cultural este un adevărat receptacol al istoriei, și el poate „funcționa” ca un glob de cristal sau o oglindă fermecată, în care, cine știe cum, poate vedea: „trecutul, prezentul, și chiar viitorul”. Fiindcă, așa cum spunea André Lhote, „...ca să vezi, trebuie să știi...”.

Pentru a înțelege desfășurarea detaliată a sorții unui obiect cultural, din momentul apariției sale pe lume și până în cel în care ajunge în mâinile noastre, este nevoie de o „alfabetizare” urmată de o treptată și tot mai aprofundată rafinare a cunoștințelor de specialitate, astfel încât acesta să poată fi înțeles în toată complexa

lui alcătuire materială și supra-materială, ca exponent al unei secvențe temporale și al unui pierdut poate „*savoir faire*”.

Astfel încât, imensitatea informațiilor conținute de un obiect cultural, oricât de banal, trebuie să ducă la structurarea rezultatelor dialogului dintre istoric și obiect, și să furnizeze informațiile care, pornind de la materialele și tehnicile de epocă, să ajungă la a înțelege spiritul vremii, gustul epocii, încărcătura emoțională dată de foștii deținători, precum și pătimirile proprii în înfruntarea cu trecerea prin vremi și neazuri, toate laolaltă formând deja o infinită cantitate de valențe culturale, care rămân mereu, încă de descoperit. Această imensă „constelație” de valențe este cea care poate, dacă le păstrăm corect, să fundamenteze viitoarea dezvoltare a ISTORIEI. Fără ea, istoria va deveni din ce în ce mai mult o repetitivă poveste tot mai puțin interesantă.

Mai mult decât atât, lipsa unei minime instruirii cu privire la materialitatea concretă a obiectelor culturale poate duce fie la ignorarea unor elemente de maximă importanță, fie chiar la adevărate tragedii. Astfel, există studii de obiecte care nu precizează materialul și tehnica în care au fost făcute ori deținătorul lor legal, menționându-se doar o presupusă apartenență la o anumită personalitate istorică și eventuala lor utilitate. În aceste condiții, exprimarea dorinței de a fi precizată, de exemplu, încadrarea stilistică a acelor obiecte, nu poate fi considerată decât o pretenție exagerată și răutăcioasă.

Accidentele cauzate de cei care nu știu să manevreze în condiții de siguranță un obiect pe care vor să-l cerceteze, sau pe care-l repară după ce l-au deteriorat cu ce au la-ndemână, fără a-și mărturisi fapta și chiar ascunzând degradarea și părăsind pe furis „locul crimei”, sunt adesea începutul pierderii iremediabile a unor mărturii ale trecutului. Relaționarea fiecărui individ interesat de un obiect cultural ar trebui să aibe loc doar după o instruire minimă dar cu reguli stricte, fiind apoi foarte atent supravegheată pe tot parcursul interacționării dintre solicitant și obiectul cultural supus cercetării. În lipsa acestor măsuri de precauție (ce pot fi luate de orice instituție sau deținător de patrimoniu de orice fel, în mod independent, pe baza legilor și normelor de protejare, interne și internaționale) va crește până la proporții intolerabile acea categorie de ignorați foarte periculoși, care nici măcar nu știu că nu știu, amplificând manifestările conexe neglijenței crase.

Aprofundarea acestor „neștiințe” și ne-acțiunea de eliminare a lor sunt extrem de nocive, pe de o parte pentru că oficializează incompetența și perpetuează ignoranța și nepăsarea, și pe de altă parte duce la o „autosuficiență” care dacă este pusă în situația de a decide cu privire la soarta patrimoniului face adevărate ravagii.

Așadar, pentru menținerea relației specific umane, a trăitorilor din prezent cu trăitorii timpului trecut, pentru a pregăti din fiecare astăzi un mâine valabil, avem nevoie de aceste elemente de sprijin ale memoriei, fără de care suntem complet dezorientați. Iar aceste elemente de sprijin sunt întruchipări palpabile ale timpului

care a fost, mărturiile materiale ale mai recentelor sau mai îndepărtatelor perioade, și ale căror tipologii sunt, din fericire, într-o continuă expansiune, pentru o cât mai bogată și savuroasă mărturisire. Nu ne rămâne decât să devenim capabili să o descifrăm și să protejăm.

SUMMARY

The authoress stresses upon the importance of knowing and understanding the historical and artistic patrimony preserved and restored in museums - not only by the public, but mainly by the specialists themselves, thus, rigorous instruction is vital in order to ensure the correct approach to these valuable treasures of the past.